

De innerlijke ruimte

Het onzichtbare zichtbaar maken

Aysegul Agaclitepe

Masterproef Grand Tour 2023

Promotor: Hugo Vanneste
Co-promotor: Carl Bourgeois

Publicatiedatum: 21 juni 2023
Master architectuur
KU Leuven Faculteit Architectuur Campus Luca Gent

Het onzichtbare zichtbaar maken

Dankwoord

juni 2023

Bedankt aan ...

Mama & papa voor mij de kans geven om te kunnen studeren en mij altijd te steunen. Ik ben blij dat je me die dag bij de hand nam en me op dit pad leidde. Nu ben ik aan het einde van de weg en dat heb ik allemaal aan jou te danken, mam.

Mijn zussen Tugce, Ikra, Süleyra & Hüsnü voor de vele hulp doorheen de studie & het samen bouwen en geloof in mij.

Mijn broer Ömer voor ideeën, hulp & het samen bouwen.

Broer Ayoub van begin tot het einde & het samen bouwen, en ons vriendschap.

Carl Bourgeois & Hugo Vanheste voor hun enthousiasme, vertrouwen & verbeelding.

Mitlendienst Luca voor alle gereedschappen.

Gamma Team, en vooral Wim voor alle hulp & oplossingen.

Brecht om je deuren te openen in Wondelgem voor de werf.

Seyma & Raan vrienden & neef voor het samen bouwen.

De ander om met je enthousiasme deel te nemen vol vertrouwen.

Aysegul Agachtepe

Index

- I ABSTRACT
- II INLEIDING
- III DE PATIO
- IV DE RUIMTE
- V ONDERZOEK

- I Inleiding
- II Ontwerpend onderzoek
- III Betekenisvolle wanden
- IV De boom
- V Materialiteit
- VI Samenbouwen
- VII Aarde
- VIII De stilte

- VI CONCLUSIE
- VII BIBLIOGRAFIE
- VIII ADDENDA

- I Het proces
- II De ander

I. ABSTRACT

Het vertrekpunt van de onderzoekster voor deze serie was haar sterke interesse in de grondslag van de architectuur, met een terugblik naar de oudheid. Het terugkoppelen van het heden met het verleden, waaruit veel te leren valt vanuit de collectieve geschiedenis. De romeinse villa is een vorm van architectuur die het belang van deze patio aantoont. Zonder de aanwezigheid van een patio bestonden er geen villa's, daarom was het een begeerde plek. In een patio waarin de andere samenkwam, werd gezien als een ontmoetingsplek.

Daardoor begint dit onderzoek met een "Grand Tour": een reis naar Rome de thuisstad van de patio.

De patio is een intieme, fysieke en tastbare plek in vergelijking met de Forum Romanum, de belangrijkste openbare plek, voor bijeenkomsten en wordt beschouwd als het hart van Rome¹. Het is een ontmoetingsplek waar de ander² elkaar tegenkomen en vertoeven. Haar streefpunt is om van de patio een zichtbare publieke plek te maken die gedeeld wordt met de ander. De bewustwording van de ander is essentieel, maar deze wordt vandaag de dag vergeten.

Ze startte vanuit een ruimte als metafoor voor de patio. Een ruimte gedeeld met de buitenwereld, waarbij het interieur openstaat en tegelijkertijd in verbinding staat met de buitenwereld. Het start vanuit een omsloten patio waardoor de wand zich ontwikkelt door de naar binnen gerichte kleinere patio. Deze trekt de karakteristieke eigenschappen van de buitenwereld naar binnen. Door de omkering van een ruimte in een ruimte ontstaat er een "patioception". Kortom een patio in een patio. Deze **omkeerbaarheid**, vormt een drempelloze toegankelijkheid naar de innerlijke ruimte.

Zo wordt de onzichtbare wereld zichtbaar voor de buitenwereld, en wordt de zichtbare onzichtbaar.

1 Historicy.com-editors. Geschiedenis. Romeins forum. (2018). <https://www.history.com/topics/ancient-rome/roman-forum>

2 De mens, de persoon, de vreemdeling

Afbeelding I: Forum Romanum - Fratelli d'Alessandri, 1866

II. INLEIDING

[redacted] de ander [redacted]
[redacted]
ruimte [redacted]
[redacted]
[redacted] patio [redacted]
[redacted] patio [redacted]
[redacted] (on)zichtbaar [redacted]
[redacted]

Gedurende deze opleiding is zij in aanraking gekomen met allerlei bouwkunsten en ontwerpcategorieën, die verwaarloosd zijn dat de architectuur zich ontwikkelt voor de ander. Elke ingreep dat zij uitvoert is een insteek voor de mens, de ander. Een architectuur construeren die bewust is van de ander, kan een impact hebben op de aarde. Op het vlak van het sociologische, de samenleving, tegelijk met de ecologische en het politieke aspect demonstreert architectuur de oriëntatie van de wereld.

Architect zijn is in het zichtbare het onzichtbare ontdekken. Het poëtische in alles vinden, ontdekken waar het zowel emotioneel als intellectueel de ander prikkelt en aanzet tot nadenken. Het is een persoonlijke reflectie naar de omgeving, architectuur is wat de ontwerper schept voor de ander.

Het vertrekpunt voor deze serie is haar sterke interesse in het interieur. Ze studeerde interieurvormgeving alvorens ze begon aan de opleiding architectuur. Aldus verschoof haar perspectief van binnen naar buiten, intussen van een zichtbare naar een onzichtbare wereld. Deze masterproef geeft de kans om ruimte te maken van de onzichtbare wereld in de ander. De ander staat centraal in de ontmoeting, waardoor de ander ruimte krijgt. Het begrip "ontmoeten" leidt haar naar de eerste bouwkunde van de patio. De patio is een buitenruimte die een intieme binnenruimte heeft die zichtbaar en deel mag uitmaken van de buitenwereld.

In het heden, NU is de andere kwetsbaar en fragiel. Samenkomen komt de dag van vandaag minder aan bod, zo ook het belang van ontmoeting, het verliezen van creativiteit en het leren van elkaar. Het is een zoektocht naar het terug verbinden met de andere. Met een ruimte die van de oudheid al bestaat, die anders is, een heterotopie van zijn tijd.

De publieke ruimte bestaat niet meer³. Wel het streven om de publieke ruimte te vormen, die vertrekt vanuit de innerlijke ruimte van de ander. Een publieke ruimte vormen dat de andere vrijmaakt. Een poëtische marge waar de ziel van de ander zal raken. Wat voelbaar is, is onzichtbaar en dit maakt het spannend om te ontdekken. De patio geeft een thuisgevoel, waarin architectuur vertrouwd zal geraken.

Hoe kan een ruimte vrijgevig zijn?

“Een vrijgevige ruimte ontwikkelt een verandering binnenin de mens.” – Tom Callebaut

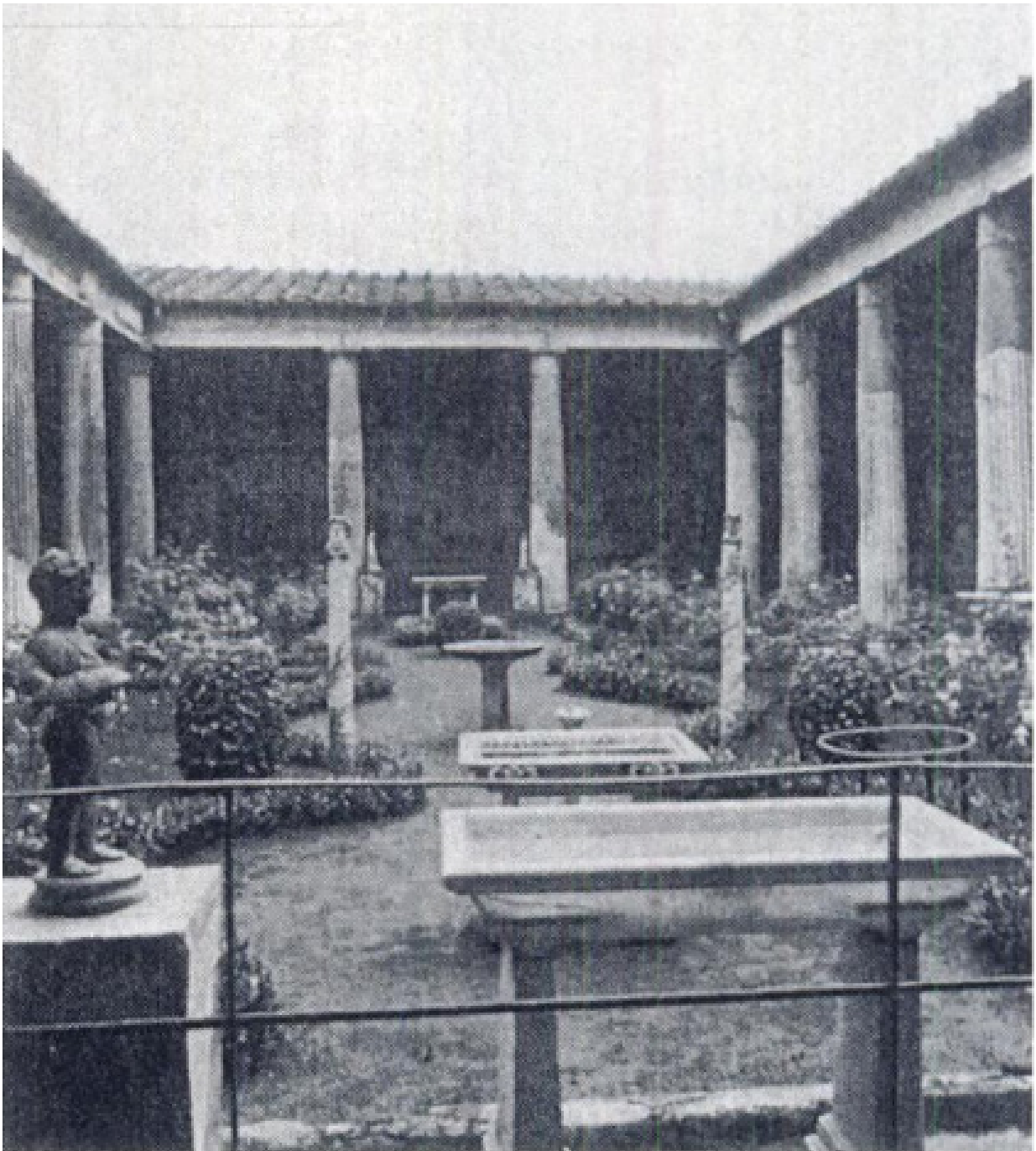

Eigen tekening

“Ruimte maken voor de ander, wat u geeft
is wat u krijgt.”

onzichtbaar – zichtbaar – risk
– karakter – centraliteit – patio
– vertrouwen – samenkomen
– **ontmoeten** – authentiek
– openheid – verbondenheid
– diepte – onvoorspelbaar –
warm – ruimte – natuur – dag-
licht – **leegte** – oneindigheid –
thuis – gelaagdheid – overgang
– voortgang – drempel – mas-
siviteit – VOL – schaal – afstand
– fysiek – niet fysiek – heteroto-
pie – grens – tijd – intimiteit –

III.
DE PATIO

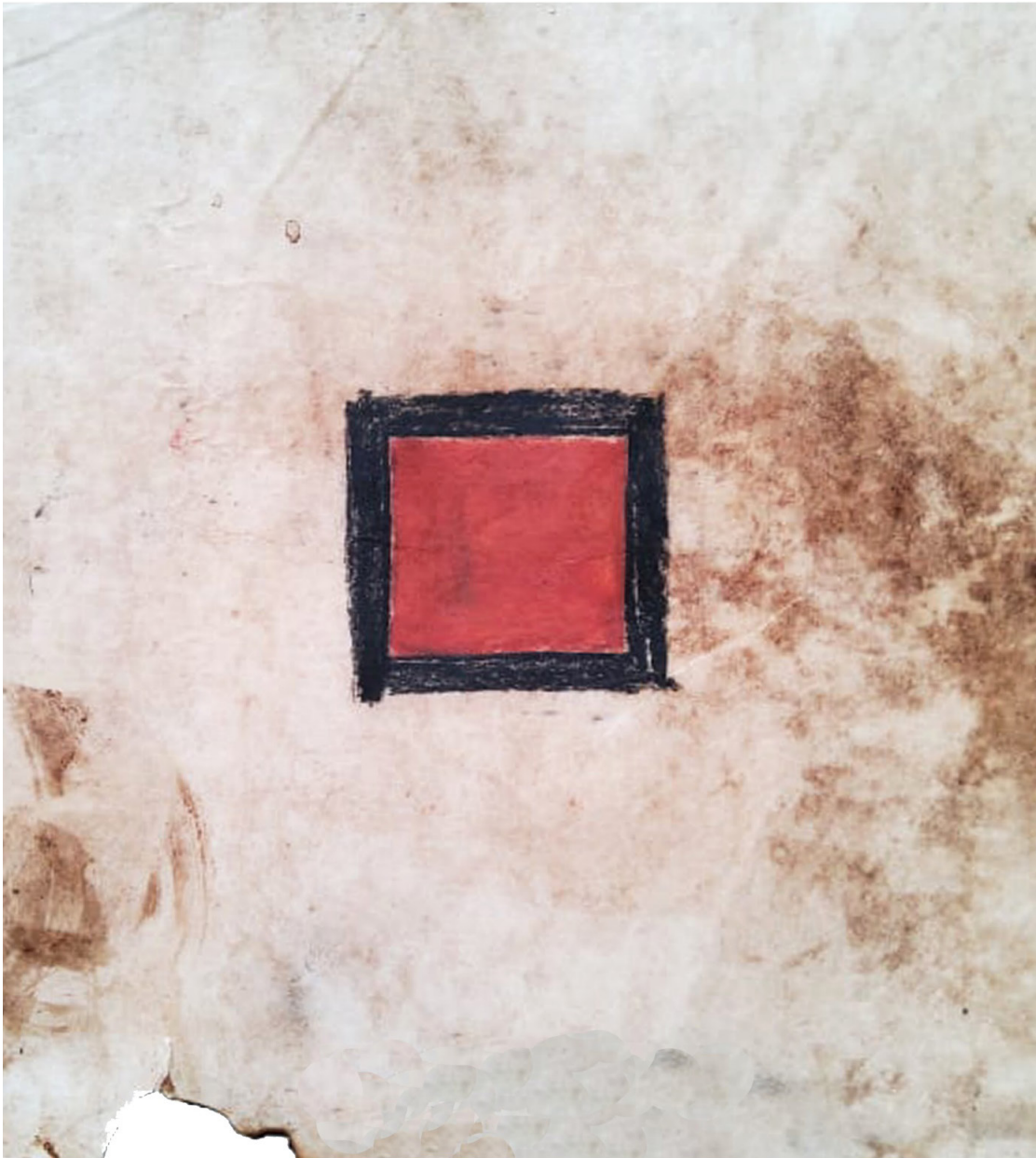

Afbeelding II: pompeii house of the Vettii garden

De patio is een van de oudste architectonische uitvindingen. Hij is te vinden in elke grote beschaving.⁴ Hij is een binnenplaats in de buitenruimte zonder een dak, die aan alle kanten is omsloten door muren of een arcade. De muren zorgen voor schaduw als bescherming tegen de zon en ook als bescherming tegen de wind. Het heeft een privé en publiek ruimtelijk karakter. Het voorziet vooral lichtinval en lucht.

De patio was het hart van het oude Romeinse huis. **Vroeger bestonden geen villa's bestaan zonder de aanwezigheid van de patio.** Het is een essentiële ruimte, een heel intieme en gelijktijdig; een publieke ruimte waar anderen samenkomen. Hoe essentieel de patio vroeger ook was, is nu de **publieke ruimte** de essentie van het heden.

Hij is een heterotope ruimte, een tussenruimte waarin het vrij is. Het intieme karakter die verwijst naar de innerlijke ruimte, het hart van de ander. De diepe kamer die onzichtbaar en toch voelbaar is voor de ander. De kamer die openstaat voor de ander, **zodat er ruimte ontstaat voor de ander, waarin de ander meer zichzelf kan zijn.**

Eigen tekening

De grens tussen binnen en buiten vervaagt door het openstellen ervan. Hij creëert binnen een architecturaal kader, een ontmoetingsplek en een plek voor confrontatie. Het komt tot leven door de interactie met de ander. Door de handelingen van de mensen krijgt de ruimte een betekenis, waarbij de mens medespeler wordt in de patio.

Een ruimte vormt zich tot architectuur wanneer deze gebruikt wordt⁵. De gebruiker wordt de auteur van de ruimte. Deze vrijheid zet het lichaam aan tot beweging binnen de ruimte. De verbondenheid en relatie tussen de ander en de ruimte. Een patio ontstaat door het samenzijn met de ander. Zonder de aanwezigheid van de ander is er geen patio. Een ruimte die de zintuigen prikkelt, waar de andere elkaar ontmoeten, communiceren en reflecteren.

Het doel is om dieper te graven naar de relatie tussen de ander en de ruimte en deze te onderzoeken. De patio is een deel van de wereld, een menselijke habitat, het is de existierende ruimte die overladen is met betekenis. De handelingen van de ander houdt in dat de ander moed heeft om van het private naar het publieke te gaan. De mens kan handelen, het is net dat, dat de ander vrijmaakt.

Eigen tekening

Vol-ledig

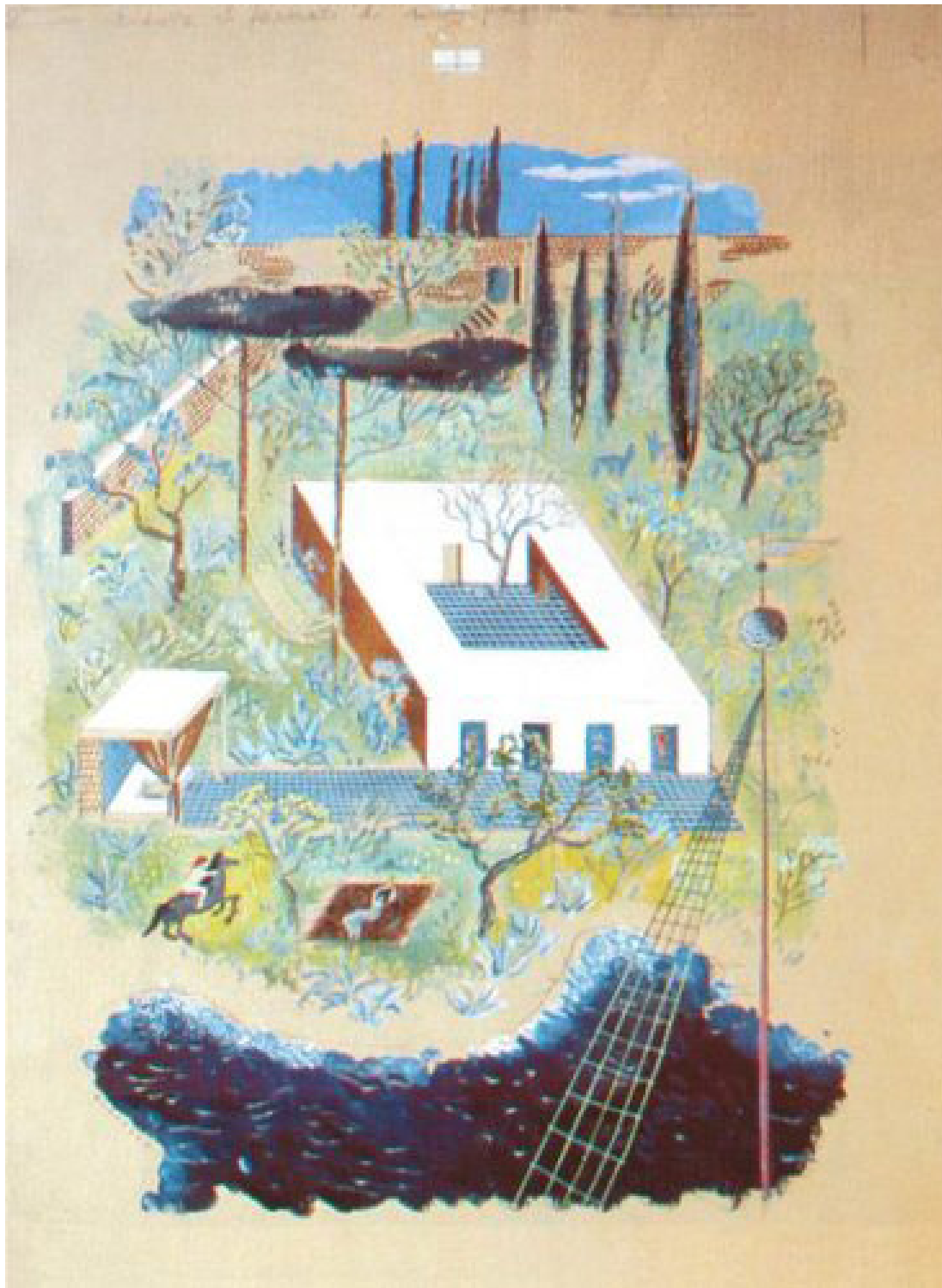
Vol verwijst naar de massa en ledig naar de leegte. Deze ontwikkelen zich tot een geheel door vol en ledig samen te combineren.

Volledig!

Door vol en ledig op een slimme manier te werken kan de architectuur van de patio intiem, licht en simultaan open en gesloten zijn⁶. De ruimte ontstaat door de massa in de omgeving, zonder de massa is er geen patio. De leegte tussenin vormt de zichtbaarheid van de omgeving, er kan geen leegte zijn als er geen ruimte is⁷. Deze twee begrippen vermogen niet los van elkaar te zijn.

6 Magma, architecten. Volledig. (8 maart 2023). <https://www.magmarchitecten.be/work/volledig>

7 Tangram architecten. Massas boek. P: 11. <https://065.wpcdnnode.com/tangramarchitekten.nl/wp-content/uploads/2020/03/MASSAS-boek.pdf>

Afbeelding III: Bernard Rudofsky, Perspectiva de la casa, 1935

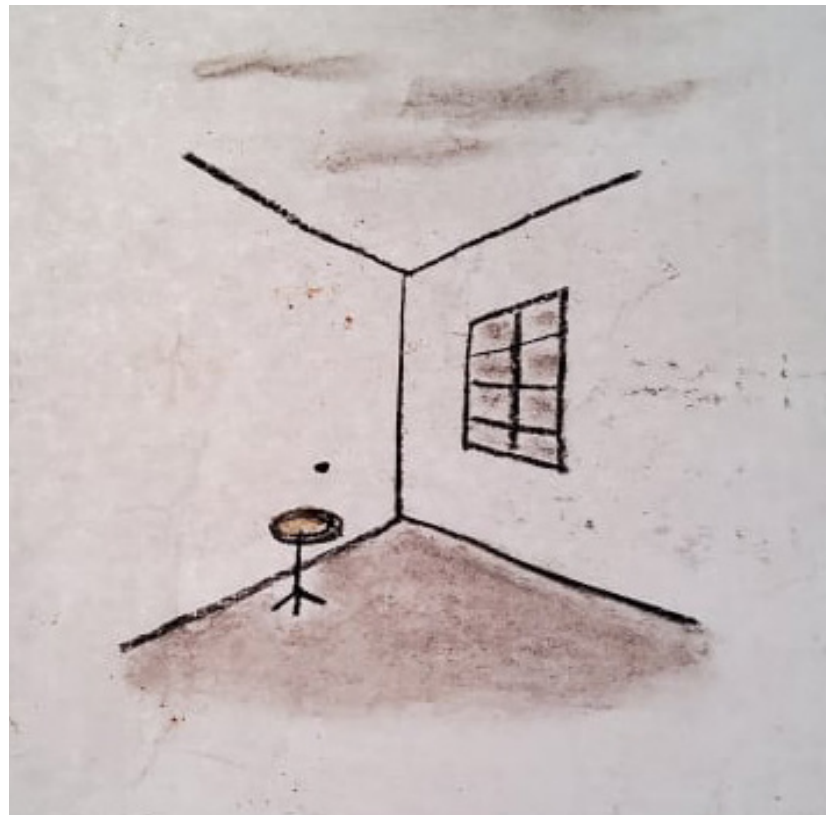
IV. DE RUIMTE

De ruimte geeft de driedimensionale omgeving weer van een plek, het definieert het plafond, de wanden en de vloer. Het lokt gevoelens en emoties uit⁸. Het vormt interactie tussen de mens en hun omgeving.

PLAFOND MUREN/WANDEN VLOER

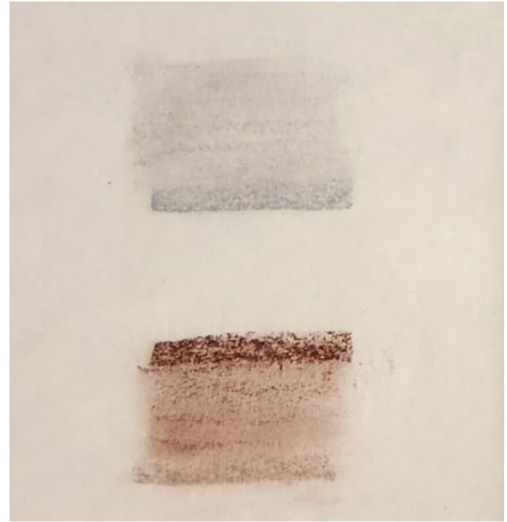
De patio is een 'huiselijkheid in de buitenlucht'⁹, een kamer zonder plafond, dat openstaat naar de hemel met zijn eindeloze veranderingen. Er bestaat een onbewuste aanwezigheid van het plafond in de ruimte, waardoor de beweging van de wind de onzichtbare zichtbaar maakt. Een ruimte om mentaal bewust te zijn.

De tussenruimte, tussen het plafond en de vloer, is de onzichtbare architectuur.

Eigen tekening

plafond
=
vloer

Eigen tekening

Alles op de aarde bevindt zich tussen de twee horizontale lijnen. De aarde, de vloer onder de voeten is de eerste voorwerp dat dagelijks onbewust in aanraking komt met de mens. Het creëert continuïteit voor vrije beweging waarbij het symbool staat voor de stabiliteit.

De vloer is een essentieel tastbaar voorwerp, het is een gegeven van de natuur die zich overal onbewust bevindt.

Eigen tekening

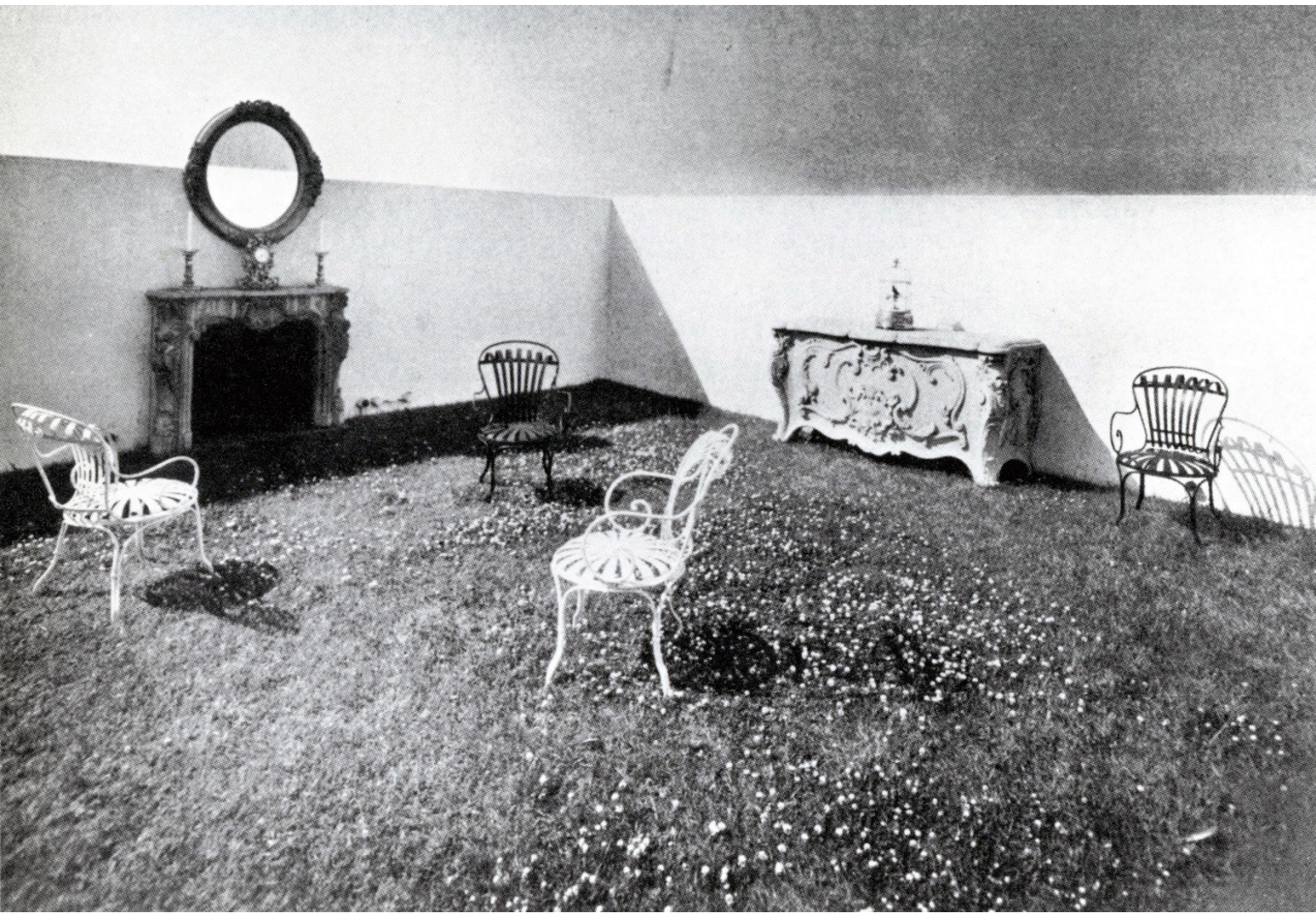

Afbeelding V: Guido Guidi, Gesture, 1970

De **vloer** vormt een relatie tussen de mens en de aarde. Het creëert eenvoudig een ruimte die toegeëigend kan worden door op de grond te gaan zitten. Het is het vlak van de beweging waarin het lichaamscontact met de omgeving de ander bewust in de gevoelssferen brengt, het bestaan komt tastbaar, waardoor de zintuigen en emoties geprikkeld worden. Het stuk land is overal en onbeperkt vindbaar op de aarde. De aarde is de vruchtbare vloer, waarin alles kan groeien. Het brengt met zich mee dat de ander zichtbaar is en kan groeien, waarin het lichaam het middelpunt is van de aarde.

OUTDOOR DOMESTICITY

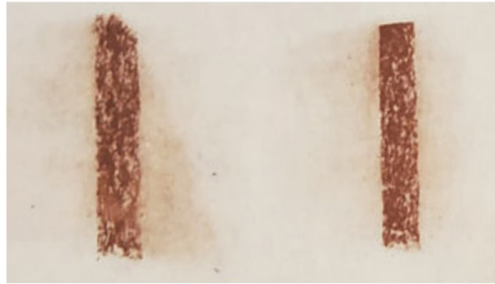
blue sky, real grass

Afbeelding VI: Le Corbusier, The roof garden of Carlos de Bestegui apartment, 1930

De ruimte die voeten betreden is gering, en daarom heb je onbetreden grond nodig om verder te kunnen lopen; wat het verstand kent is beperkt, en daarom heb je het onbekende nodig om begrip te verwerven. ... De ogen kunnen verder zien dan een honderdtal passen, maar het eigen hart kunnen ze niet zien.

wand || wand

Eigen tekening

W
A
N
D

W
A
N
D

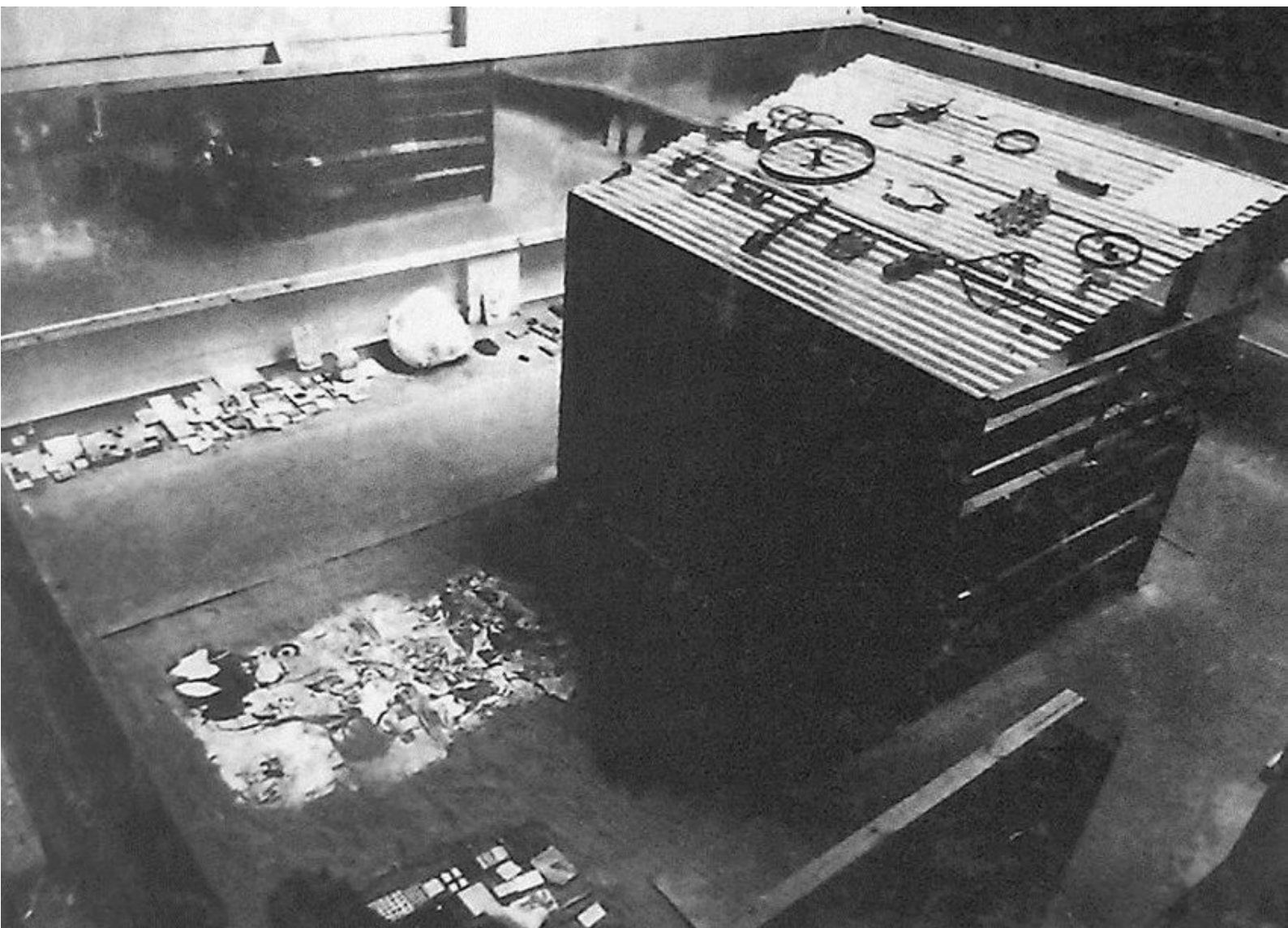
De **wanden en muren** zijn de raakvlakken, waar er binnen en buiten elkaar ontmoeten. Deze vormen de massa om ruimtes te creëren, waarin ze nieuwe potenties hebben om verbindingen te creëren¹⁰. Ze hebben het omgekeerde effect van de vloer, ze zorgen voor een blokkade in plaats van vooruitgang. Ze kunnen overal geplaatst worden waardoor verticale tussenruimtes ontstaan, tussen wand en wand. Ze hebben een fysieke aanwezigheid, dit is de zichtbare architectuur.

Het raakvlak van de wand produceert continuïteit als scheiding. Het kan een verbindend aspect zijn tussen de twee ruimtes, waarbij het kan dienen als tussenruimte.

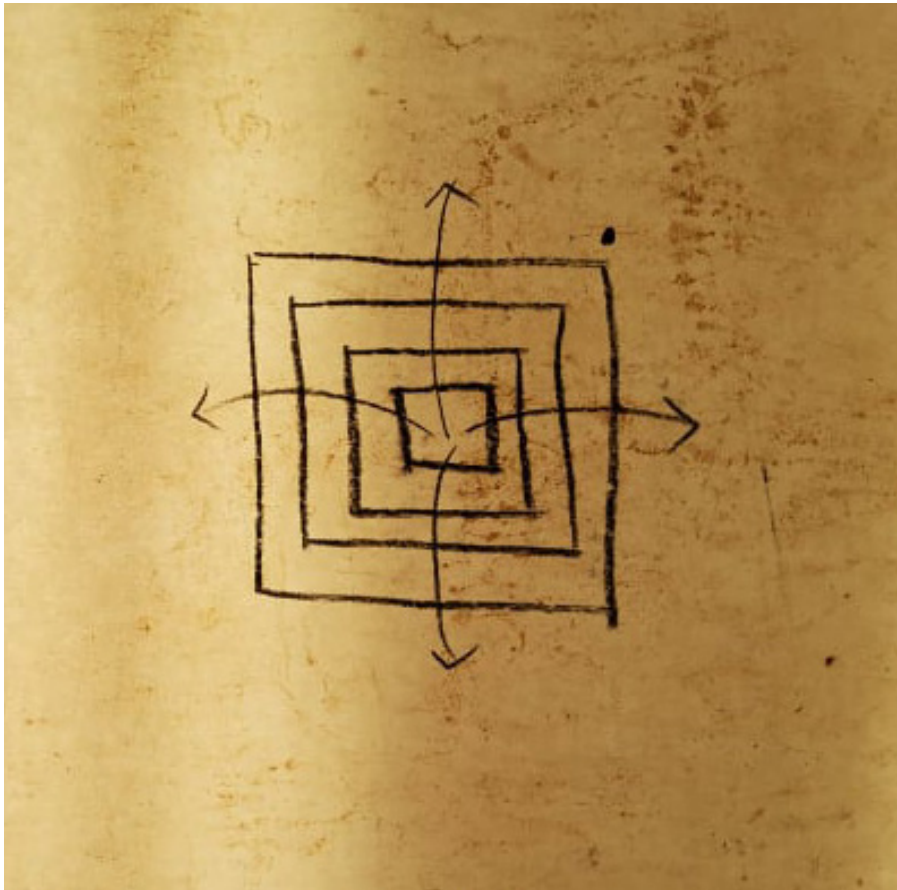
De rol van het raakvlak is belangrijk. Het stimuleert dat het lichaam in beweging komt in de ruimte, deze vormt een spel van beweging¹¹. Een ruimte wordt pas architectuur wanneer die gebruikt wordt.

Eigen tekening

Afbeelding VII: A. & P. Smithson, Patio & Pavilion, London, 1956

Eigen tekening

De mens staat centraal in de wereld, door het lichaam te gebruiken door de ruimtes heen kan de wereld waargenomen worden. De architectuur bestaat uit de materialen, configuraties en tijd, deze drie elementen zijn het medium van de menselijke kennis van de wereld. De mens en de architectuur, zijn zowel onafhankelijk als samen. Zo ontstaan er ruimtelijke verhalen¹².

Het menselijk bestaan is niet de tijd, maar de ruimte. Het vastleggen van ruimte is instinctief, het is een fysieke ervaring. Vooraleer erover wordt nagedacht en gedefinieerd wordt, wordt het eerst voelbaar. De ruimte is niet buiten de mens, noch is het slechts een uitbreiding, het is waar de ander zich erin bevindt. Ruimte is een waar-zijn.¹³

Het leven bevindt zich in een samengesteld interieur dat zich bevindt in een buitenruimte. De planeet bevindt zich in een gigantisch buiten, namelijk de Melkweg. Elke ruimte op zich is een interieur in een interieur zonder een buitenkant te hebben¹⁴. Elke ruimte bevindt zich in de ander, het vertrekt van binnenuit, vanuit het interieur naar buiten en vanuit de innerlijke ruimte van de ander naar de ander.

Een ruimte is pas betekenisvol wanneer die gedeeld wordt. Door het interieur open te stellen voor de ander, waarbij de onzichtbare wereld in de ander zichtbaar wordt.

¹² Tschumi, 1996, *Architectuur en disjunctie*. Cambridge, MA: MIT Pers. p. 3

¹³ Betekenisgeving & levenshorizon. Lichaam, philosophy of the body, poetry, sacrality, semiose, ziel. (24 augustus 2012). https://levenshorizonten.com/2012/08/24/god-in-het-landschap-zoektocht-naar-een-horizon-deel-5/#_edn18

¹⁴ Rethinking the future. Menselijk bestaan: binnen architectuur of zonder architectuur. (2022). <https://www.re-thinkingthefuture.com/2022/08/08/a7514-human-existence-within-architecture-or-without-architecture/>

een ruimte die gedeeld mag worden door zich
open te stellen, een ruimte die anders is,
een heterotopie van zijn tijd, tussen het
individuele en de massa. Het belang van
ontmoeting en van elkaar leren,
het samenkomen, dat elkaar sterker
maakt, waar we samen een geheel worden.

"architectuur zonder de aanwezigheid
van mensen is dood." Paul Robbrecht

“Bestaan er begrenzingen voor de geest?
Welk soort ruimte roept de grenzen van de spirituele wereld op?
Het probleem van de innerlijke ruimte als gevolg
én als oorsprong van de positieve uiterlijke ruimte.
Om deze innerlijke ruimte te omschrijven is het nodig ze te omhullen.
De grens is de ware protagonist van de ruimte.”

Eduardo Chillida

V.
ONDERZOEK

Inleiding
Ontwerpend onderzoek
Betekenisvolle wanden
De boom
Materie
Samenbouwen
Aarde
De stilte

Eigen tekening

Voor deze masterproef ontwierp ze een ruimte die vertrekt vanuit de metafoor van de patio. Een ruimte die zich overal kan situeren op de aarde, die onafhankelijk is vanuit zijn context. Een ruimte die net een leegte creëert in de plaats van die aan te vullen, dat deze zo minder mogelijk impact heeft op de aarde. Het zoeken naar het landschap tussen de drukke wereld, waarbij de oppervlakte van de aarde vandaag de dag alleen maar bestaat vanuit massa. Het zoeken naar de moeder aarde, naar het wonder die in de natuur verborgen ligt. De natuur verbergt zich in de diepere laag. Het landschap krijgt hier zijn diepste mystieke ervaring.¹⁵

Een ruimte die vertrekt vanuit de gemeenschappelijke aarde. Een ruimte zonder een vloer die echter bestaat vanuit aarde, waarbij het schone van de natuur zichtbaar en tastbaar mag worden. Een ruimte creëren door in de diep te gaan bouwen, opzoek gaan naar de oorspronkelijke aarde, door met weinig middelen veel kunnen maken, raken en geraken.

Ontwerpend onderzoek

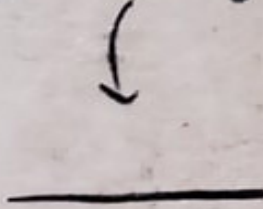
De innerlijke ruimte...

Het ontwerp vertrok vanuit een ruimte die in de diepte vanuit de vloer gebouwd wordt. Vervolgens spelen de wanden een grote rol, die bepalen de grens tussen binnen en buiten. De vloer is gemeenschappelijk, maar de wanden, de raakvlakken zijn elk van een ander. Het is een verbindend element en tegelijk een harde grens tussen "ik en de ander". Het fenomeen van de wanden houdt in dat een wand een oplossing kan worden.

De patio is een ruimte met vier wanden, die omsloten is door de buitenwereld. Het "ik en de ander" zijn gescheiden van elkaar. Het binnen en buiten verbinden zich door de vierde wand te verwijderen, deze trekt de karakteristieke eigenschappen van de buitenwereld naar binnen. Het binnen wordt met de buitenwereld gedeeld, het interieur vloeit overal door en buiten wordt een gigantische binnenwereld. De vierde wand ontwikkelt zich door de naar binnen gerichte kleinere patio. Door de omkering van een ruimte in een ruimte ontstaat er een patio in een patio. Dit kleinere ruimte is het hart van de patio, de intieme ruimte.

Deze **omkeerbaarheid**, vormt een drempelloze toegankelijkheid naar de innerlijke ruimte. De ontstane tussenruimte of spatie treedt op als een buffer tussen de wereld en de mens. Door de ontubbeling van de wanden krijgt de tussenruimte betekenis.¹⁶ Waarbij de onzichtbare architectuur een zichtbare wereld wordt, en van een zichtbare een onzichtbare architectuur. Zo ontstaan er wanden die precies elkaar omarmen, die verwijzen naar het aandacht geven aan de ander.

"Wat u geeft, krijgt u terug".

wandwandwandwandwandwandwandwandwand

a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d

ruimte

a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d

De rollen van de wanden worden met elkaar omgewisseld, waardoor de buitenste wanden de binnenwanden representeren en het individueel wonen. Het interieur wordt op deze manier zichtbaar en gedeeld met de buitenwereld. De binnenwanden, hierbij de vierde wand representeert de buitenmuur, de gevel. Dit stelt het leven buitenshuis waar de andere samenkomen.

“De vierde wand staat voor de ander.”

De wanden vormen de zichtbare architectuur waar ze fysiek aanwezig zijn om een massa te vormen. En geleidelijk ontstaat er een binnenruimte van een leegte tussen de massa.

De ruimte bestaat uit een geladen leegte. Een leegte die het belang van de aarde aantoont. Het is een ruimte met een vruchtbare vloer die bestaat uit onbewerkte losse aarde. Deze verwijst naar de vruchtbaarheid en naar de ontwikkeling. De ander kan fysiek in aanraking komen met de aarde, de aarde die er overal is. De ruimte vormt een overgang vanuit de verharde oppervlakte van de wereld naar de binnenruimte. Ondanks dat het contextloos is. Het vormt een contrast met de oppervlakte van de wereld, tussen de massa vandaag de dag.

Om de diepte te laten beleven is de ruimte 30 cm verdiept, de natuur die diep in de aarde verborgen ligt. Deze tussenruimte verwijst naar de wereldbol, naar het leven op de aarde. De kleinere ruimte die zich in de ruimte bevindt, waarin die ontstond door de vierde wand, deze verwijst naar de ander op de aarde. Deze kleinere ruimte ligt nog dieper dan de ruimte zelf. Deze diepte stelt de innerlijke ruimte van de ander voor, het hart van de ander. De onzichtbare innerlijke wereld van de ander is een veel diepere ruimte dan de diepe kant van de aarde.

Eigen tekening

Eigen tekening

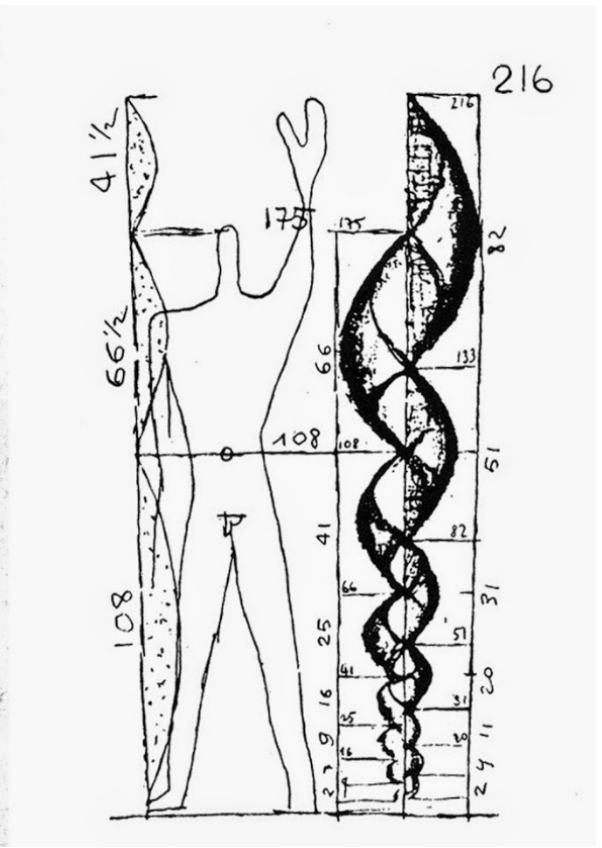
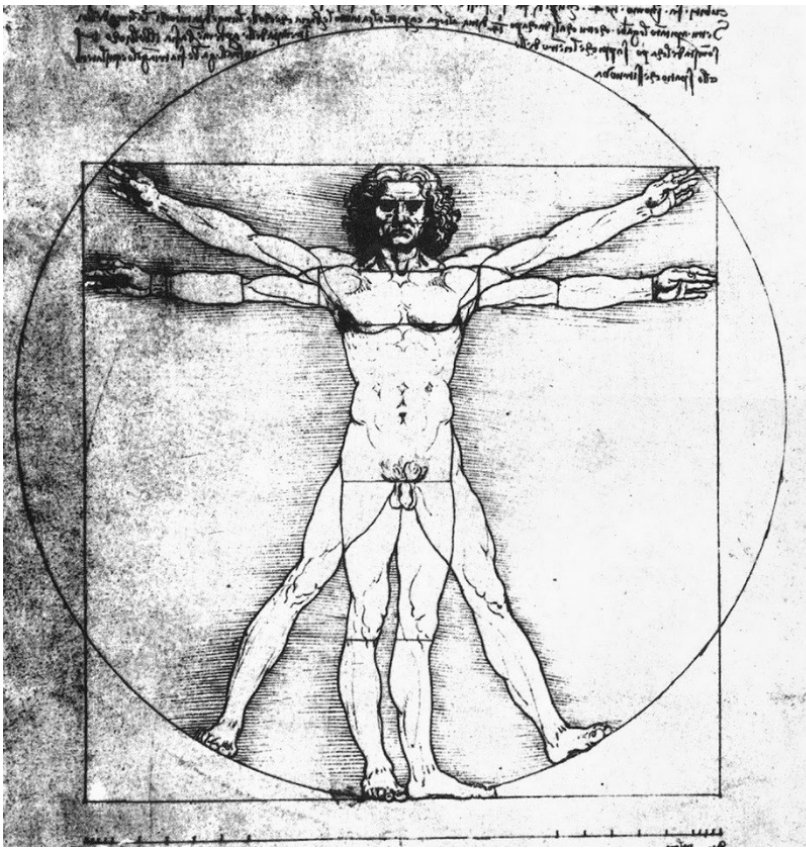

Betekenisvolle wanden

De metafoor van een patio in een patio vormt dat er een verhaal in een verhaal ontstaat. De vierde wand maakt dat de ruimte bereikbaar wordt langs twee ingangen, deze ruimte is niet meteen bereikbaar langs de gevel. Deze brengt keuzevrijheid voor de ander, waardoor de ander vrijheid krijgt tot het voelen en denken. Dit vormt een gebaar van een dubbelzinnige wand, het maakt een aanspraak op meerdere zintuigen. Alle twee de doorgangen komen op dezelfde ruimte uit, naar de intieme binnenruimte die centraal staat. Deze ruimte in een ruimte is het hart van de patio. Dit is te vergelijken met het leven van de ander op de aarde. De ander staat centraal in het ontwerp. Het is een humane patio, met de mens als middelpunt.

Enmaal in de ruimte verdwijnt de drempel bij het binnentreden van het interieur. De ander krijgt een thuisgevoel in de serene ruimte. De diepte biedt hierin een voordeel. Hoe verder er gewandeld wordt in de ruimte, hoe dieper de ruimte wordt beleefd. Hoe dieper in de ruimte, hoe warmer het wordt. De kleinere ruimte vormt een beschutting tegen de buitenwereld. Het creëert een ontmoetingsruimte om samen te komen met de ander, waarin vrijheid ontstaat. Waarbij er zich verhalen afspelen en scenario's met elkaar gedeeld kunnen worden.

Een ruimte die zich oproept tot bezinning, nadenken, verwondering en reflectie¹⁷ rond het vuur. Het is een ruimte van de stilte, die rust uitstraalt. De situatie van het menselijk lichaam en de zintuigen is dan rustig, wat dan alleen nog beweegt, is de gedachtestroom en dat geeft de gelegenheid deze stroom min of meer in vacuüm te zien. Daaruit valt er iets te leren, namelijk wat de geest voortdurend allemaal ten tonele voert en hoe dat bijdraagt tot het stand komen van de werkelijkheidsbeleving.¹⁸

Afbeelding VIII: De Vitruviusmens versus Modulor van Le Corbusier

Er ontwikkelt een relatie tussen de mens en de architectuur. De schaal van de patio wordt door de menselijke maten bepaald. De wanden vertalen zich naar de taal van de mens, die een relatie creëren tot het menselijk lichaam, waardoor er een versmelting ontstaat van het menselijk lichaam in de ruimte. De buitenwanden hebben een hoogte van 216 cm¹⁹, dit stelt een staande mens met een gestrekte arm voor. De binnenwanden hebben een hoogte van 150 cm, deze stelt een zittend mens met een gestrekte arm voor.

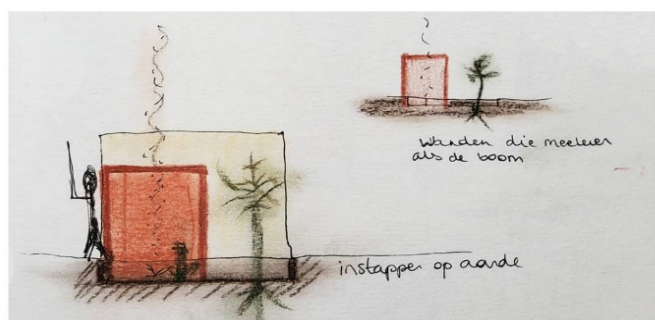
Eigen schilderij

Wanden die meeleven als een boom

Bomen en culturen zijn er sinds de oudheid, tot de dag van vandaag. In feite hebben de bomen altijd al bestaan. Bomen vormen een natuurlijke dak. Vroeger werden bomen gebruikt voor huizen door verschillende culturen in verschillende landen.²⁰ De bomen inspireerden als basis voor heilige ruimtes.

Een ruimte maken met een boom als stille aanwezigheid in de ruimte. Bomen zijn kwetsbaar. Mensen ook.²¹ Een grote boom begint klein en kwetsbaar voordat hij groot en sterk wordt. Een boom die groeit, zoals de mens, de ander. Het is een versmelting van een lichaam en een boom waarin samengroeien een deel wordt van de patio. Het is een altijd durende evolutie, van de fasen van het bestaan. Een levendige patio die blijft zich ontwikkelen. De boom staat als beeld voor het leven. Hij symboliseert de vruchtbaarheid.

Een boom groeit vanuit de aarde, de patio ook. De patio wordt een aard gebonden patio, waarvan de wanden zich vormen vanuit de aarde. De wanden leven mee als de boom. De bomen zijn erfgoed van de mensen.²² Samen met de patio en de boom ontstaat er een buitenhuiselijke ruimte.

Eigen tekening

²⁰ Rudofsky, B. (2021). Outdoor domesticity. (p. 89).

²¹ Thomas. Bomen zijn kwetsbaar. Mensen ook. Allerheiligen en Allerzielen. <https://www.kuleuven.be/thomas/page/bomen-zijn-kwetsbaar-mensen-ook-allerheiligen-en-allerzielen/>

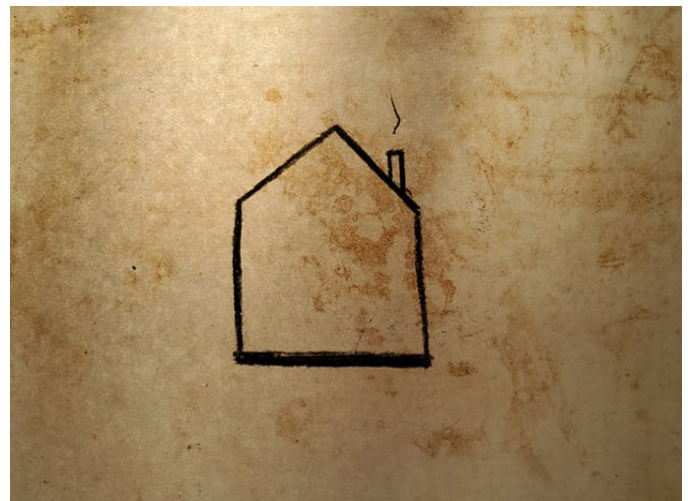
²² Rudofsky, B. (2021). Outdoor domesticity. (p. 91).

De materie representeert de rol van de wanden. Beide de wanden zijn door handarbeid gemaakt en toch verschillen ze van elkaar. De mانشoge buitenste wanden die de binnenwanden voorstellen zijn lichte wanden bestaande uit stof. Deze lichtheid vormt een contrast van de binnenste wanden met de buitenmuur die de buitenwereld voorstelt. Deze bestaat uit aangestampde aarde. Het is een massieve wand tegenover de lichte stoffen wand. Door zijn lichtheid krijgt de binnenwand natuurlijke bewegingen onder invloed van de wind. De massieve wand krijgt een vorm van uit aarde tot een wand, waarin het een groeiende wand vormt. Het zijn allebei levendige wanden.

Door zijn flexibiliteit stelt de binnenwand het interieur zichtbaar, door deze open te schuiven. Deze omkeerbaarheid vormt dat er een ander ruimte tevoorschijn komt. Deze wand is een soort symbolische leefomgeving, waarbij hij het kwetsbare en geborgen individueel leven weergeeft. De gevoelens uiten zich via de ambachtelijk gemaakte gordijn van elkaar genaaide stukken. Waardoor de sporen van kwetsbaarheid zich aantonen. De binnenste wanden uit de aarde verwijzen naar de eerste bouwtechnieken in de architectuur. Hierdoor ontstaat er huiselijkheid in de ruimte.

Eigen tekening

Samenbouwen

Een wand die veel kan betekenen, waar het de ander raakt. Een ruimte die door de ander wordt gecreëerd. Bouwen aan een ruimte waarin er verhalen worden verteld, scenario's met elkaar gedeeld en waarin de emotionele kant zichtbaar wordt. Het is een kwetsbare wand waar de breuken van de ander hersteld kunnen worden, samen beschermen, door te bouwen voor elkaar. Het is een gezamenlijke actie, een kunst die geraakt mag worden.

De ambachtelijke lemen wand is een wand waar samenbouwen een ritueel proces wordt in het hart van de patio. Deze wand symboliseert een altijd durende arbeid. Het is een werf die continu bezig is. De aarde wordt telkens aangestampt tot een nieuw beeld. Net als de mens zal de wand stilaan verdwijnen, wat aantoont dat alles tijdelijk is op de aarde. Hij ontstaat vanuit de aarde en keert terug naar de aarde. Het is een aardarchitectuur.

Natuur neemt ook de wanden over; de aardwand keert terug naar de aarde en de stoffen wand kan helemaal open zodat het fysiek aanwezige patio onzichtbaar wordt.

Eigen stempel

"Het leven is zichtbaar en de dood is onzichtbaar." Er is geen leven zonder dood.

Afbeelding IX: Paul de roos. Great Mosque of Djenné, Mali

Eigen tekening

De ruimtes hebben een symbolische leefomgeving; grond en een zicht op de lucht. Een ruimte omsloten door wanden maar zonder daken. De natuur is er overal in de ruimte, met de vloer, de wanden en de hemelse lucht. Een ruimte om met lichaam en geest de vreugde te ervaren. De lichamelijke van de mens en de beleving van de ruimte kan conceptueel vertaald worden. De eigenschappen van het lichaam, wordt zichtbaar gesteld waarin ruimte is voor de vier elementen van de natuur, namelijk: de aarde, het vuur, de lucht en het water. De filosofie die de relatie tussen lichaam en ruimte wil verbinden met elkaar. Het bewustzijn van het geest en de ziel.²³

Eigen tekening

“Ik geloof dat zintuiglijk plezier voorrang moet hebben op intellectueel plezier in kunst en architectuur.”

Bernard Rudofsky

De pati.

luchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluch

w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w

w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w
a
n
d
w

ruimte

vloervloervloervloervloervloervloervloervloervloervloer

luchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluchtluch

a
a
r
d
e
a
a
r
d
e
a
a
r
d
e
a
a
r
d
e
a

a
a
r
d
e
a
a
r
d
e
a
a
r
d
e
a

ruimte

aardeaardeaardeaardeaardeaardeaardeaardeaarde

“De rol van de wanden kunnen veel betekenen. Deze zorgen dat het lichaam in beweging komt in de ruimte.”

Afbeelding X: Underground city near Tungkwang (China)

De aarde is een tastbaar, stabiel element waarmee er veel mee maakbaar is. De aarde heeft een zeer lage impact op het milieu, wat veel mogelijkheden biedt in duurzaam bouwen. Het is een positieve stap in de zoektocht naar het herstellen van het evenwicht tussen mensheid, habitat, natuur en geest.²⁴ Het kan de ander dichterbij de natuur brengen. De mens maakt nog steeds deel van de natuur.²⁵

Aarde is een bouw materiaal dat jarenlang door vele gemeenschappen is gebruikt. Het wordt beschouwd als een materiaal voor de derde wereld.²⁶

De patio is gemaakt van aarde. Dit is een manier om zich van, door de mens gemaakte materialen, af te keren. Het behoort zich tot de ecologische politiek. Door middel van architectuur is er een mogelijkheid om een positieve impact op het klimaat van de aarde te bereiken. Architectuur kan één van de duurzaamste manieren zijn voor het milieu en de aarde.

Met weinig is er zoveel mogelijk gecreëerd. Door het concept van omkeerbaarheid, het omgekeerd bouwen, waarin juist een leegte vormen in plaats van die te vullen, ontstond er een ecologische architectuur. De aarde is de architectuur van de ruimte in de patio.

24 Gestampte aardewand. (2017). <http://www.ast77.be/nieuws/gestampte-aardewand/?lid=482>

25 bernard rudofsky "de geconditioneerde buitenkamer". (2014). <https://www.iaacblog.com/programs/bernard-rudofsky-the-conditioned-outdoor-room-5/>

26 BC Architects & Studies geeft workshop bouwen met aarde. (2015). [https://www.architectura.be/nl/nieuws/bc-architects-studies-geeft-workshop-bouwen-](https://www.architectura.be/nl/nieuws/bc-architects-studies-geeft-workshop-bouwen-met-aarde/)

“Less is more.”

Ludwig Mies van der Rohe

Aarde tot bezinning...

Er komt een moment waarop je merkt
dat de stilte helemaal niet opgezocht hoeft te worden,
dat ze er allang was
vlakbij,
ja, dat wij haar met ons meedroegen
in het zachtmoedig bezig zijn van ons lichaam,
in zijn geduldige reis door de tijd.
De stilte hoeft nooit zelf te reizen,
zij valt altijd samen met haar doel
en haar wachttijden kan niemand meten.

*

De stilte bestiert de geluiden
houdt ze in bewaring,
zorgt voor hen gedurende hun korte leven
en laat hen nooit in de steek.
Zelfs de meest ingetogen geluiden,
die zich niet opdringen
en nauwelijks weet hebben van zichzelf;
krijgen in de stilte de hun toegemeten tijd
zoals het zachte krabben van nagels over de vloer
toen de hond zijn poten al dromend bewoog
of het geritsel uit de mierenhoop
toen de grote trek begon in de zonnewarmte
van een ochtend in april.
Geduldig te zijn als de steen
in zijn afwachting van het mos,
diens traag tastende wortels
die in alle rust hun houvast zoeken –
te weten dat iets je zoekt
en op je wacht
daarbinnen in de stilte,
dat je tenslotte wellicht
voor een soort ontmoeting zult staan,
voor een tastend begin.

Carl Erik Af Geijerstam

De stilte van deze winterochtend - daarbinnen besta ik als een glimmer in een oude kei. Dichtbij mij voel ik alles wat niet totstandkwam, wat zich nooit liet zien om belicht en bezichtigd te worden, wat nooit de wereld van het geluid of het zichtbare betrad. Met gesloten ogen streel ik met mijn vinger over deze oppervlakken, over het ongeborene en ongeziene. Over deze drachtige stilte.

Carl-Erik af Geijerstam

VI. CONCLUSIE

Tijdens dit onderzoek ontwikkelde haar filosofie tot een beeld, waarin ze zichzelf ontdekte, dit reflecteerde tot een ruimte die vanuit de oudheid al bestaat. De westerse wereld is individualistisch en haastig. Er is veel publiek (de ander), maar er bestaat geen publieke ruimte. Door de vierde wand te doorbreken, kan de ander worden erkend en verhoogt het beseffen van de ander. Waarvan de mensheid een geheel kan vormen.

Ze beëindigt haar thesis door haar eindwerk in de openlucht te maken, waardoor een huiselijkheid in de buitenlucht ontstaat. Ze bouwde de patio op schaal 1/1, waarvan zich het geleidelijk aan een archeologische site vormde. Dit sluit mooi aan het concept van een nooit eindigende arbeid met leem. De patio bestaat in de verbeelding.

Het proces van de arbeid was geen werk om alleen te bouwen, waardoor ze oproep deed om helpende handen te vinden om samen te bouwen. Dit bracht de ander bij elkaar, waarvan ze onbekende mensen heeft ontmoet tijdens het gezamenlijke actie van het samenbouwen. Dit vormde relatie tussen de mens en de natuur. De arbeid met de aarde is een manier om zich af te keren door de mens gemaakte materialen. De rol die ze als studente architectuur nam is een participatief ondernemen. De mens heeft geen macht om de wereld te veranderen, maar kan met weinig gebaar een grote impact hebben in de wereld. Dit onderzoek is een oproep tot het ontwakken van de mensheid.

“Wie naar buiten kijkt, droomt, wie naar binnen kijkt, wordt wakker”.

Naast het ontwerpen ging ze de publieke ruimte in, waarin ze aandacht gaf aan de ander. Ze kwam de ander tegen waarvan ze enthousiast mee deden met haar filosofisch inzicht. Het is een ontwerp noch van haar noch van de ander. De patio is de nieuwe publieke ruimte. Aan het einde van dit proces kreeg ze een nieuwe levensgevoel, de wereld werd stralender, lichter en luchtiger. Met deze woorden sluit ze graag haar thesis af.

Eigen tekening

“The next big thing will be a lot of small things”

Thomas Lommée

VII. BIBLIOGRAFIE

Boeken

Devesa, R. Rudofsky, B. (2021). Outdoor domesticity: On the relationships between trees, architecture and inhabitants. (pp. 32-93).

Rudofsky, B. (1977). Architecture Without Architects

Rudofsky, B. (1977). The Prodigious Builder

Vroman, L. (2021). Make Room for play: questioning the role of the moving body between thinking and making.

Smithson, P. Smithson, A. (2001). The charged void: architecture.

Smithson, P. Smithson, A. (2017). The space between.

Christopher, A. (1977). A Pattern Language

Tangram architecten. Ma-ssa. (8 maart 2023). <https://065.wpcdnnode.com/tangramarchitekten.nl/wp-content/uploads/2020/03/MASSAS-boek.pdf>

Wetenschappelijke artikels

zoektocht naar een horizon. (2006). p56. <https://mystiekfilosofie.com/essays-god-in-het-landschap-het-lichaam-de-kosmos-en-de-leegte/>

De witte raaf. Cuyvers, W. (2023, 22 maart). <https://www.dewitteraaf.be/artikel/alleen-nog-de-ruimte-verhalen-van-wim-cuyvers/>

Internetbronnen

BC architecten. (2023, maart 23). <https://bcmaterials.org/>

Rauch, M. Verfijnde aarde. (2015, 4 december). <https://issuu.com/detail-magazine/docs/978-3-95553-273-4-bk-en-rauch-refin>

Hun manier: in gesprek met BC Architects. (2023, 1 mei). <https://www.horstartsandmusic.com/media/their-way-conversation-bc-architects>

Furniture styles. Ancient roman furniture. (2004). <https://www.furniturestyles.net/ancient/homes/roman-plans.html>

Magma architecten. De ruimte. (8 maart 2023). <https://www.magmarchitecten.be/work/volledig>

Lezingen

Goethals, O. (2023. 03. 08) Leiekaaiëzing

Workshops

BC, studies. Earth Discovery Day (2023, 31 maart)

Documentaires

Maertens, A. The City as a Resource: the case of Earth (2021, 1 december). <https://www.youtube.com/watch?v=b4I1AhAnj68&t=4s>

Bezoeken

Pantheon. (2023, 16 januari). Rome-Italië

Colosseum. (2023, 16 januari). Rome- Italië

Piazza Navona. (2023, 16 januari). Rome- Italië

Het huis van Wim Cuyvers. (2023, 10 februari). Montavoix-Frankrijk

Bruder Klaus Kapel. Zumthor, P. (2023, 29 maart). Mechernich-Wachendorf, Duitsland

Museum Insel Hombroich. (2023, 29 maart). Neuss-Duitsland

VIII.
ADDENDA

HET PROCES

Archeologische plan
De werf

DE ANDER

Het proces

Archeologische plan

Het proces is geëindigd met een handarbeid. Het maakproces is de eerste werf van de onderzoeker, waarvan de patio werd gerealiseerd door te bouwen, door laag voor laag samen te bouwen. De werf is een snede van de patio, een aangezichtsplan, die 30 cm hoog is vanaf het maaiveld en met een negatieve hoogte van 90 cm. Dit stelt exact een archeologische site voor, een ruïne van de patio. Die in vergelijking komt met Pompeï, in de oud Romeinse stijl, hierdoor wordt de plan leesbaar. De organische patio is een poging om de werkelijkheid te verbeelden tot het bestaan en dromen.

De archeologische plan representeert exact een opgegraven patio die vanuit de oudheid is ontdekt. Deze vondst schijnt de sporen van een grote puzzel, die laag voor laag en spoor voor spoor is tot stand gekomen door de mens, de natuur en de aarde. Deze bouwstijl maakt van een onzichtbare een zichtbare patio, en van een zichtbare een onzichtbare, waarvan de rest in verbeelding bestaat.

De werf

Het plek bevindt zich in een tuin van een huis in Wondelgem. Een plek om te mogen graven.

Bouwen met natuurlijke materialen zoals aarde heeft haar dichterbij de natuur gebracht. Werken met de aarde is niet efficiënt geweest, omdat de leem is een materiaal die niet meteen vindbaar is in Gent, aangezien de bodem vooral zandgrond is in Gent. Brussel heeft een bodem met een leemgrond, daardoor is ze op en af gegaan naar BC-architecten voor leem te halen. Af en toe is ze naar enkele werven in Gent die toevallig leemgrond hadden uitgegraven.

Leem is een dure materiaal. Bij BC-architecten is de leem voordeliger bijgevolg online te bestellen. Ze probeerde vrij materialen te vinden, bij de werven en op de tweedehandssite, waarvan mensen renoveren. De werven bevonden zich in Lokeren, Fluweelpark Gent, Coupure Gent, Kristallijn Gent. In de enkele werven vond ze ook grind, klei en zand, waarvan ze kosteloos kon halen. Verdere aankopen deed ze in de Gamma, Brico en Tintelijn.

Haar doel was om mogelijkerwijs vrij materialen te vinden, na een bestemd budget te bereiken. In geheel heeft ze € 800 kosten gedaan, dat nog met de helft van de materialen vrij te vinden.

De bekisting heeft **2.3m³** nodig om te vullen met de aarde. De gevonden hoeveelheid is de helft ervan, plusminus 1200 kg. Bouwen ging met de beschikbare materialen.

Het resultaat met de beschikbare materialen, stelt een niet eindigende werf voor, die bij het concept van lemen wand past. Een wand waar er continu gebouwd wordt, het samenbouwen brengt de ander samen in dit proces.

Aangestamppte aarde bestaat uit:

10% Leem
10% Klei
20% Rivierzand
30% Kleine grind
30% Grote grind
(hydraulische kalk)
Weinig water

230 kg leem
230 kg klei
460 kg rivierzand
690 kg kleine grind
690 kg grote grind

Totaal = 2300 kg

Behandeling lemen wand:

Carnava emulsie olie
Carnava was
Lijnzaadolie

Deze maken de wand waterdicht.

De lemen wand kan hersteld worden met leempleister, dit is een mengsel van:

Leem
Zand
Klei

Voor lagen te creëren in de wand kan er gestampt worden met een laag apart klei en een laag apart met de leem, bij gelegenheid met de hydraulische kalk voor lichtere kleuren te bekomen.

Mengsel met dikkere grind creëert sterker lijnen met gaten die zichtbaar worden en kleinere grind maakt de wanden egalere resultaat hebben.

51.10°N, 3.71°E

De site

12 mei 2023, 15:44

Het uitgraven

13 & 14 mei 2023

Een berg van uitgegraven 11 m³

15 mei 2023

De bekisting zetten

20 mei 2023

Materialen halen en afzetten

29 mei/ 03 & 04 juni 2023

Aangestampte aarde

leem – klei – rivierzand – kleine grind – grote grind – (hydraulische kalk)

Het mengen van materialen

02 juni 2023

Het stampen

02 – 07 juni 2023

09 juni 2023

De afdruk van aangestampte aarde op de bekisting

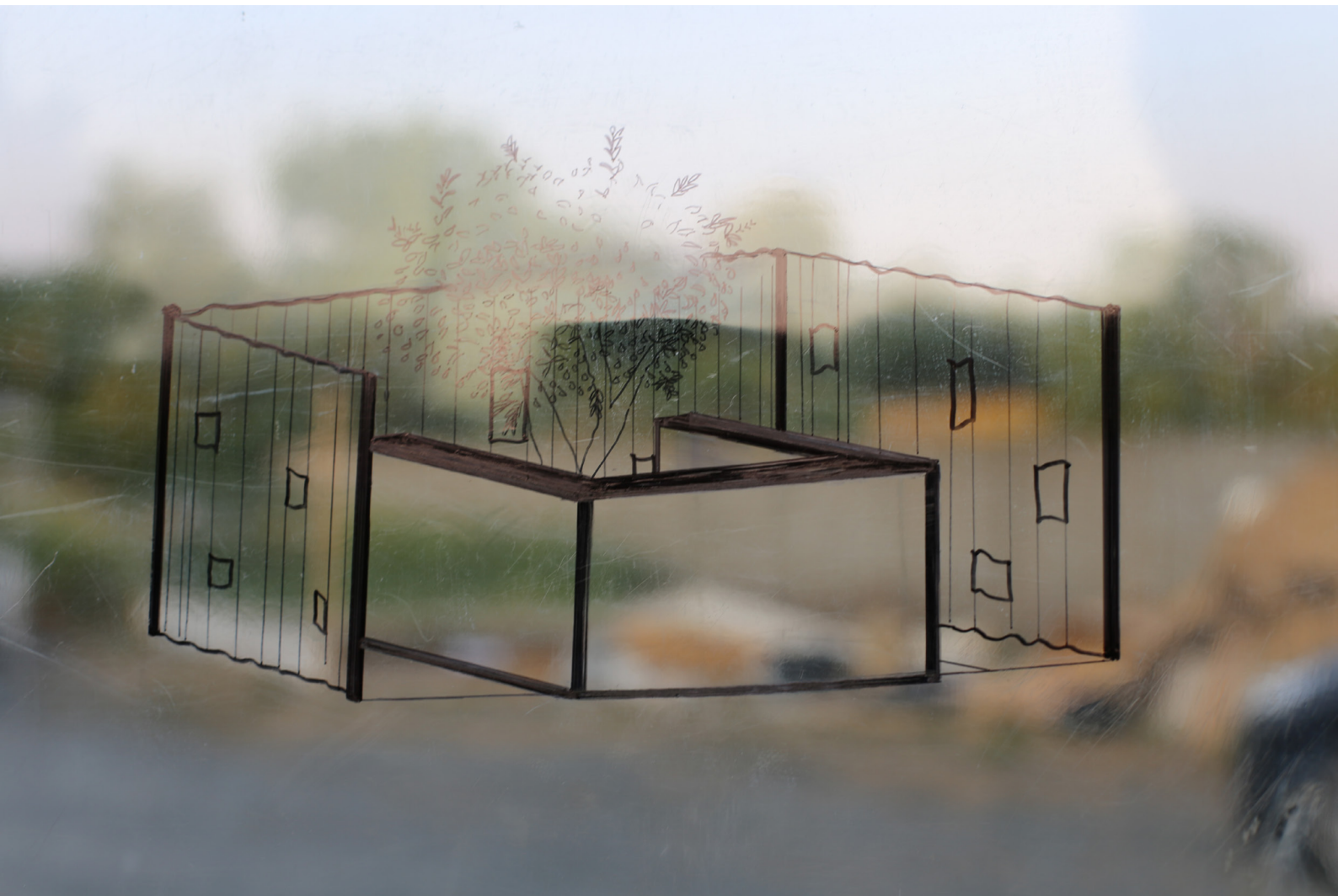
Het resultaat

De oneindige ruimte

Een dag voor de ander in de publieke ruimte...

Ze stelt haar interieur open in de publieke ruimte voor de ander door ruimte en tijd te maken voor de ander, midden in het centrum. Het beseffen van het bestaan van de ander. Buiten het bestaande kring geraken en durven openstaan voor een onbekende. De ander is kwetsbaar en fragiel, het leven is individualistischer geworden. De publieke ruimte bestaat niet meer, elk ander creëert zijn eigen kleine kring. De ander wordt ongezien en onzichtbaar.

Een publieke ruimte creëren door op een plek op de grond te gaan zitten. Het beseffen van de vloer dat zich prikkelt naar de ander toe, dit met een tapijt dat eenvoudig een ruimte creëert. Een living voorstellen met eenvoudige interieurelementen die meteen opvalt. De vloer toe-eigenen door erop te gaan zitten. Op dit manier wordt een thuis gevormd, waarin de ander zich thuis kan voelen en het welkomstgevoel krijgt.

De ander is onbekend, in beweging, haastig en passeert snel voorbij. Is heel nieuwsgierig maar loopt voorbij. Durft niet aan te spreken, precies geen vertrouwen in de ander. Voelt buitengewoon voor de dag vandaag. De ander is onbekend voor de ander. Ze is ook een ander voor de ander. De ander wordt ongezien.

Wat voor de ander onmerkbaar is dat ze niet vrij zijn, dit in hun manier van denken. De ander is enkel fysiek zichtbaar voor de ander, het verder kunnen zien door te ontdekken, maakt pas de wereld zichtbaar.

ONTMOETINGSRUIMTE - De ander

De drempel verdwijnt bij het toetreden van de ander in het interieur...

Het vertrouwen van de ander in haar, door in conversatie te gaan. Een ontmoeting vind zich plaats door de enthousiasme van de ander. Met open hart luisteren naar de ander, waarin de ander gewaardeerd mag worden. Door in interacties te gaan en te connecteren met de ander, waarin de innerlijke ruimte van de ander zichtbaar wordt. Tijdens de ontdekking van de ander ontstaat er vrijheid.

De tijd die waardevol wordt voor een moment die anders in dan anders. Het normale wordt voor een tijd doorgebroken. Vele passanten zijn nieuwsgierig, vinden het buitengewoon, waardoor enkele durven het interieur te betreden.

Een gesprek is een weerspiegeling van het interieur van de ander, waarin het onzichtbare zichtbaar mag worden. Door haar interieur open te stellen raakt ze dichterbij de ander. De ander leren kennen...

"Door de ander te ontmoeten, kan de mens zichzelf leren kennen".

Dit klein gedrag kan een grote impact hebben op de aarde voor de ander...

Tijd en ruimte maken voor de ander, waardoor de ander de aandacht krijgt.

Dit keer is ze rond gaan lopen in de publieke ruimte, met een venster in een wand die ze heel eenvoudig met een stof heeft gecreëerd. Deze vormt terug een interieur, een interieurwand die zich openstelt naar de ander toe, waardoor de ander zich drempelloos het interieur kan betreden.

De ander die er vertrouwen in had, ging naar het interieur en wou een foto aan de venster.

Het venster die sterk inzichten opent en een blik die toekomstgericht is naar een betere publieke ruimte...

Wat is architectuur?

Dat is architectuur.

Aysegul Agaclitepe

Masterproef

Grand Tour

Carl Bourgeois & Hugo Vanneste

2022 - 2023

Master architectuur

KU Leuven Faculteit Architectuur Campus Luca Gent